

Stará a nová teologie

(GA 214)

*Duševní život v dějinách Evropy • Stará teologie a vnímání
duchovního světa • Řím a severské národy •
Prožívání duší po smrti - živoucí mrtví • Doznívání jasnozření •
Scholastická teologie a přírodní věda: Mendel*

Už jsme poukazovali na to, že duchovní život prvních čtyř křesťanských staletí je v podstatě zcela pohřben, že všechno, co je dnes zaznamenáno o názorech, o poznacích lidí, kteří žili v době mystéria na Golgotě, a také lidí, kteří žili ještě ve čtyřech následujících staletích, se pro potomstvo zachovalo jen prostřednictvím toho, co napsali odpůrci. Máme-li získat přesnější obrázek toho, co se v těchto prvních čtyřech křesťanských staletích událo, je nutný zpětný pohled duchovního badatele. V poslední době jsem se také pokusil několika tahy vykreslit obraz Juliana Odpadlíka.

Nemůžeme ovšem říci, že podle obvyklého podání dějin by následující staletí stála před současným člověkem v jasném světle. Od 5. až zhruba do 12., 13., 14. století zůstává to, co bychom mohli nazývat duševním životem evropského obyvatelstva, podle běžného historického podání vcelku nejasné. Co tu vlastně máme v běžném historickém podání? A co tu máme dokonce i tehdy, přihlédneme-li ke skladbám některých takzvaných dramatiků nebo básníků, třeba typu pana Wildenbrucha, kteří ve svých skladbách v podstatě vyšperkovali rodinné historky Ludvíka Zbožného nebo podobných lidí do podoby jakýchsi povrchních parodií, považovaných pak za historii?

Přesto je neobyčejně důležité podívat se na to, jaký byl opravdu život v Evropě v dobách, z nichž toho ještě i v současnosti tolik pochází, život, jemuž v podstatě, zejména s ohledem na duševní život evropského obyvatelstva, musíme porozumět,

chceme-li vůbec něčemu porozumět z hlubších kulturních proudů i pozdější doby. A tady bych nejprve vyšel z toho, co bude mnohým z vás poněkud vzdálené, co však lze dnes nahlízet správně jen v duchovně-vědeckém světle a co sem proto prostě také patří.

Víte, že dnes existuje cosi, co se nazývá teologií. Když se na tuto teologii dnes podíváme (v podstatě tedy na veškerou dnešní teologii v Evropě), pak ve své základní struktuře, ve své vnitřní podstatě vznikala v době od 4., 5. století po Kristu během následujících, vskutku temných staletí až do století 12.,

13., kdy byla s konečnou platností zformována v podobě scholastiky. Když se podíváme na tuto teologii, která se ve své podstatě vytvořila vlastně teprve v době po Augustinovi (neboť Augustina nelze pomoci této teologie pochopit, nebo ho lze pochopit již jen stěží, a všechno, co mu předcházelo, co bylo například uvedeno také o mystériu na Golgotě, již její pomocí pochopit nelze), podíváme-li se na podstatu této teologie, která vzniká právě v těch nejtemnějších dobách středověku (tedy nejtemnějších pro naše poznání, naše vnější poznání), pak si musíme především uvědomit, že tato teologie je něčím úplně jiným, než čím byla teologie nebo to, co bychom mohli takto označit, předtím. To, čím byla teologie předtím, bylo v podstatě jen jako, abych tak řekl, dědictví vsazeno do dob, v nichž pak vznikla teologie, jak jsem ji právě charakterizoval. A můžete si udělat představu, jak předtím vypadalo to, co se pak stalo teologií, když si přečtete krátkou stať o Dionysiu Areopagitovi, kterou najdete v aktuálním čísle „Goetheana“ a která bude mít pokračování v některém z dalších čísel. Je tam popsán onen zcela jiný způsob, jak se lidé stavěli ke světu v prvních křesťanských staletích, než jak tomu bylo později, řekněme v době 9., 10. a následujících staletí.

Jestliže bychom chtěli v nástinu charakterizovat celý ten rozpor mezi „starou“ teologií, tedy mezi teologií, jak se vyslovuje dokonce ještě i ve svém, abych tak řekl, pozdním produktu,

&

v Dionysiu Areopagitovi, a pozdější novou teologií, pak bychom museli říci, že starší teologie se na všechno, co se vztahuje k duchovnímu světu, dívala jakoby zevnitř, jakoby na základě přímého pohledu na to, co se v duchovních světech odehrává. Chceme-li si udělat obrázek o tom, jak tato starší teologie myslela, jaký byl její vnitřní duševní pohled, pak se o to můžeme pokusit v podstatě zase jen metodami dnešní anthroposofické duchovní vědy. A můžeme přijít na následující věc. Včera jsem již z jiného hlediska charakterizoval něco podobného. Budeme-li vystupovat k imaginativnímu poznání, budeme víc a víc pozorovat, že celým tímto procesem výstupu k imaginativnímu poznání se vznášíme v duchovních dějích. To, že se celým svým duševním životem během výstupu k imaginativnímu poznání jakoby vznášíme, se nám ukazuje tak, jako kdybychom se dostávali do styku s bytostmi, které nežijí na fyzické pláni. Vnímání smyslových orgánů ustává a člověk zjišťuje, že jaksi mizí všechno, co je smyslovým vnímáním. Celý tento děj se mu však jeví tak, jako by mu při tom pomáhaly bytosti nějakého vyššího světa, a on přijde na to, že tyto bytosti musí chápat jako tytéž bytosti, které byly ve starší teologii považovány za Angeloi, Archangeloi a Archai. Mohl bych tedy říci, že tyto bytosti člověku pomáhají pronikat k imaginativnímu poznání.

Pak se smyslový svět rozestupuje, jako se rozestupují oblaka, a člověk pohlíží za smyslový svět. A za smyslovým světem se pak otevírá to, co můžeme nazývat inspirací; za smyslovým světem se pak zjevuje druhá hierarchie, hierarchie Exusiai, Dynameis a Kyriotetes. Tyto pořádající tvůrčí bytosti se zjevují inspirovanému poznání duše. A když pak následuje další vzestup k intuici, přichází první hierarchie, Trůnové, Cherubové a Serafové. To jsou možnosti, jak na základě bezprostředního duchovního školení přijít na to, co vlastně měly na mysli starší teologie označeními jako první, druhá a třetí hierarchie.

Podíváme-li se právě na teologii prvních křesťanských staletí, z velké části ovšem vymýcenou, povšimneme si, že v jistém ohledu ještě ví, že vlastně člověk, zaměří-li své smysly na obvyklý smyslový vnější svět, sice věci vidí a musí v ně věřit, avšak nepoznává je. V této starší teologii nacházíme zcela určité vědomí, a sice vědomí toho, že člověk musí nejprve něco prožít v duchovním světě a že teprve s tím, co prožil v duchovním světě, mu vzejdou pojmy, s jejichž pomocí pak může přistupovat ke smyslovému světu a smyslový svět jaksí osvětlovat těmito idejemi získanými z duchovního svět. Pak teprve ze smyslového světa něco bude.

To také v jistém smyslu odpovídá tomu, co se naskývalo dávnému snově atavistickému jasnozření. Lidé tehdy také nejprve pohlíželi, byť ve snových představách, do duchovního světa a to, co v něm prožili, pak použili na své smyslové nazírání. Kdyby tito lidé měli před sebou jen smyslové nazírání, připadali by si jako někdo, kdo stojí v temné místnosti a nemá světlo. Když ale měli své duchovní nazírání, výsledek čistého pohlížení do duchovního světa, a použili ho na smyslový svět, když nejprve něco viděli, řekněme, z tvořivých sil světa zvířat a použili to potom na vnější zvířata, pak měli pocit, jako kdyby vstoupili s lampou do temné místnosti. Když tedy s duchovním nazíráním předstupovali před smyslové nazírání, měli pocit, že ho osvětlují. Teprve tím je poznáváno. Zhruba takové bylo vědomí těchto starších teologií. V prvních křesťanských staletích byla vlastně celá christologie vždycky nahlížena zevnitř. Děj, který se odehrál, sestoupení Krista do pozemského světa, nebyl nahlížen zvenčí, nýbrž zevnitř, z duchovní strany. Člověk nejprve v duchovních světech vyhledal Krista a potom sledoval, jak sestupuje do fyzicky-smyslového světa. Takové bylo vědomí dřívější teologie.

Potom však nastala tato událost: Římský svět, v němž se křesťanský impulz rozšířil nejdále na západ, byl ve svém

(

duchovním pojetí proniknut sklonem k abstrakci, k převádění názorů* v abstraktní pojmy. Zatímco se však křesťanství pozvolna šířilo na západ, římský svět šel ke svému zániku, byl v rozkladu. Z východní Evropy zatím na západ a na jih pronikaly severské národy. Je ovšem pozoruhodné, že zatímco na jedné straně římská kultura podléhá rozkladu a ze severu přicházejí čerstvé národy, vytváří se na italském poloostrově kolegium, o němž jsem zde již v těchto dobách hovořil, kolegium, které si dalo za úkol využít všech událostí k tomu, aby od základu vymýtilo staré názory a aby byly potomstvu předány jen takové spisy, které tomuto kolegiu vyhovovaly.

O tomto dění ovšem dějiny nepodávají nejmenší zprávu, přesto je reálné. Kdyby o tom existovala historická zpráva, tak by se prostě poukázalo na kolegium, které se vytvořilo jako následovník římského kolegia pontifiků a které důkladně zametlo se vším, co mu nebylo vhod, a to ostatní upravilo a předalo potomstvu. Tak jako byla v Římě s ohledem na národohospodářské dění vynalezena závěť, aby za hranice jednotlivé lidské vůle mohlo působit to, čím tato vůle disponuje, v tomto kolegiu se projevila snaha zajistit římské kultuře existenci v následující době historického vývoje po mnoho generací jako pouhé dědictví, jako pouhý souhrn dogmat. Co možná nejdéle nemají lidé zřít nic nového v duchovním světě, řeklo toto kolegium. Iniciační princip budiž od základu vymýcen. To, co teď upravíme, má jako písemnost přejít na potomstvo.

Kdybychom to věcně popsali, museli bychom to popsat v této skutečnosti.

A kdyby nepřišly severské národy a neposunuly se jak na západ, tak také na jih, čekaly by křesťanství ještě úplně jiné osudy; zcela by ustrnulo. Tyto národy si s sebou to-

* V něm. orig. *Anschauungen*; míněny jsou zde zřejmě názory jako to, co je pozorováno, nazíráno, nikoli jako mínění v dnešním obvyklém smyslu tohoto slova. (Pozn. překl.)

)

tiž přinášely jisté založení, které bylo zcela jiné než založení jižních, řeckých a římských národů.

Založení jižních národů směřovalo, přinejmenším ve starších dobách (u Římanů málo, avšak u Řeků silně) k tomu, že z celku těchto národů vždy vystupovali jedinci, kteří prošli iniciací a mohli pohlížet do duchovního světa; takže pak mohly vzniknout takové teologie, které byly bezprostředním nazíráním duchovního světa, jak se ve své poslední fázi zachovalo v teologii Dionysia Areopagity.

Avšak národy přicházející ze severu neměly zpočátku nic z tohoto puzení, které bylo, jak říkám, u Řeků velmi silné. Tyto severské národy měly ovšem něco jiného. Abychom však náležitě porozuměli tomu, co v následujících dobách vstoupilo do evropského vývoje právě prostřednictvím severských národů, prostřednictvím gótských, germánských národů, prostřednictvím Anglosasů, Franků atd., musíme si uvědomit následující věc.

Historicky o tom neexistují žádné zprávy, avšak pomocí duchovní vědy můžeme něco takového najít. Vezměme si nějakého staršího teologa, krátce po mystériu na Golgotě - zhruba v prvním, druhém století - jednoho z těch teologů, kteří ještě čerpali z dávné iniciační vědy. Kdyby chtěl popsat, v čem spočívá jádro, principy jeho teologie, řekl by: Má-li mít člověk vůbec vztah k duchovnímu světu, musí si nejprve osvojit znalost duchovního světa, buďto přímo, bezprostředně svou vlastní iniciací, nebo jako žák zasvěcenců. Když v duchovním světě získal pojmy a ideje, potom může tyto pojmy a ideje použít na smyslový svět.

Dobře si to prosím zapamatujte. Starší teologie hledala pojmy a ideje nejprve bezprostředním pronikáním do duchovního světa. Potom, předpokládala, může člověk pojmy a ideje načerpané z duchovního světa použít na smyslový svět. Takové byly zhruba abstraktní principy těchto dřívějších teologů.

Založení gótských, germánských národů ovšem nebylo takové, aby zde mohla bezprostředně vytanout takováto teologická nálada. Tato teologická nálada byla úplně založena na vnitřním vidění dějů, které lze vidět ve světě, tedy na tom, že člověk nejprve vidí to duchovní a přiznává, že to, co je smyslové povahy, může vidět teprve tehdy, vychází-li z toho duchovního. Jako ten nejzralejší produkt mohla takováto teologie vzejít jen z dávného

*

atavistického jasnozření, protože atavistické jasnozření bylo také vnitřním nazíráním, třebaže nazíráním snových imaginací. Zasvěcenci, kteří bezprostředně pohlíželi do duchovního světa, aby odsud pohlíželi na smyslový svět a rozuměli mu, se nemohli objevit v národech ženoucích se od severu vzhledem k jejich založení. Tyto národy byly také ještě zcela atavistický jasnozřivé; v podstatě se ještě nacházely na ranějším, primitivnějším stupni vývoje lidstva. Gótové, Lango- bardi atd. si s sebou nesli ještě něco z dávného jasnozření. Toto staré jasnozření se však naprosto nevztahovalo na vnitřní nazírání, nýbrž na nazírání sice duchovní, avšak týkající se spíše vnější stránky. Lze říci, že na duchovní svět pohlížely [severské národy] zvenčí, zatímco jižní národy byly takového založení, že duchovní svět nazíraly zevnitř.

Co to znamená, že tyto národy pohlížely na duchovní svět zvenčí? Znamená to, že například viděly, jak si nějaký člověk statečně vede v bitvě a v té bitvě zemře. Když pohlížely na vnější stránku tohoto člověka, život tím ovšem nekončil a tohoto člověka sledovaly dál, jak se vžívá do duchovního světa. Sledovaly však nejen to, jak se tento člověk vžívá do duchovního světa, ale jak je také stále ještě dál činný pro pozemské lidi. A tak mohou tyto severské národy říci: Zde někdo zemřel, ať už po tom či onom významném činu, poté co byl vůdcem národa či kmene. Vidíme jeho duši, jak žije dále, jak byla (byl-li to například válečník) přijata „Einherji“, nebo jak žije dále nějakým jiným způsobem. Tato duše, tento člověk tu však v podstatě je. Je tu, žije dále. Smrt je pouze událost, která se odehrála tady na Zemi.

A to, co bylo jakoby pohřbeno v době od 4., 5. až do 12., 13. století, je skutečnost, že vlastně vždycky existoval názor, podle něhož duše lidí, kterým se dostávalo velké úcty, jsou stále ještě přítomné i pro pozemské lidi; dokonce je ještě vedou, když svádějí bitvy. Představovali si, že tyto duše ještě existují, pro pozemské lidi nezmizely a pomocí sil, které jim dává duchovní svět, v jistém smyslu vedou dále funkce svého pozemského života. Atavistické jasnozření severských národů bylo takové, že zde na Zemi viděly obvyklý život lidí, bezprostředně nad ním však měly jakýsi svět stínů. V tomto světě stínů byli zemřelí. Stačí se jen podívat - takto to tito lidé cítili - a člověk vidí, že ti, kdo tu byli v minulé a předminulé generaci, žijí v podstatě dál, jsou tu, žijeme v pospolitosti s nimi; stačí jen vzhlednout a oni

jsou *zde*.¹ - Tento pocit, že mrtví jsou zde, byl nesmírně silný v době, která následovala po 4. století, kdy se severská kultura mísila s římskou.

Severské národy do tohoto názoru pojaly Krista. Pohlížely nejprve na tento svět mrtvých, kteří však byli vlastně teprve opravdu živými lidmi. Viděly, jak se nad nimi vznáší celé zástupy mrtvých, kteří však byli vlastně živí. Tady na Zemi, mezi lidmi přebývajícími ve fyzickém světě, Krista nehledaly; avšak hledaly ho tam, kde byli tito živoucí mrtví - tam ho skutečně hledaly jako existujícího nad Zemí. A správný pocit o *Helian-dovi*, skladbě, kterou údajně složil jeden saský duchovní, získáte teprve tehdy, osvojíte-li si tento názor. Tehdy pochopíte jednu zcela konkrétní věc, a to, že je zde Kristus líčen mezi many, zcela podle německého obyčeje, když porozumíte tomu, že to všechno je vlastně napůl zasazeno do říše stínů, kde žijí živoucí mrtví.

¹ Viz také Rudolf Steiner: *Pozemské umírání a vesmírné žití*, GA 181, Fabula 2012. (Pozn. vyd.)

Mnohem více však pochopíte, když se náležitě podíváte na založení, které se pak vytvořilo smísením severských národů a národa římského. Ve vnějších literárních dějinách se například vždycky zaznamenává něco, o čem by lidé měli vlastně přemýšlet, jenomže dnešní lidé si téměř úplně odvykli přemýšlet právě o takovýchto jevech, které jsou v literárních dějinách zaznamenávány jako překvapivé. V literárních dějinách najdete například zaznamenány básnické skladby, v nichž je Karel Veliký zmiňován jako vůdce křížových výprav. Karel Veliký je prostě líčen jako vůdce křížových výprav; ba po celou dobu, počínaje devátým přes následující století, je Karel Veliký všude líčen jako žijící. Lidé se na něj všude odvolávají. Je líčen tak, jako by tu byl. A když nadejdou křížové výpravy, o nichž víte, že se konaly o celá staletí později, vznikají básně, které Karla Velikého líčí, jako kdyby s křížáky táhl proti nevěřícím.

Tomu, o čem se zde jedná, můžeme porozumět jen tehdy, víme -li, že v těchto takzvaně temných staletích středověku, jejichž pravé dějiny byly zcela vymazány, existovalo povědomí o zástupu živoucích mrtvých, žijících dále v podobě stínů. Teprve později lidé zasadili Karla Velikého do Untersbergu. Po delším čase, kdy už byl duch intelektualismu natolik silný, že tento stínový život vzal za své, ho zasadili do Untersbergu, stejně jako Barbarossu do Kyřfřhäuseru.² 3 Až do té doby ho vnímali jako žijícího mezi sebou.

V čem ale tito lidé, kteří tedy mezi sebou atavisticky viděli živoucí svět [mrtvých], v čem hledali své křesťanství, svou christologii, svůj křesťanský názor? Ano, hledali ho v tom, že svůj pohled obraceli k tomu, co se ukáže, když jim živoucí mrtvý, jenž byl v životě uctíván, předstoupil před duši se vším, co ho doprovázelo. A tak lidé ještě dlouhý čas viděli Karla Velikého, jak podniká první křížovou výpravu proti nevěřícím ve Španělsku; viděli ho ovšem tak, že celá ta křížová výprava byla vlastně zasazena do světa stínů. Tuto křížovou výpravu viděli ve světě stínů poté, co byla podniknuta na fyzické pláni, její další působení viděli ve světě stínů, avšak jako otisk Krista působícího ve světě. Proto se mluví o tom, že Kristus sestupuje do Španěl mezi

² Podle německých pověstí přebývá - podobně jako svatý Václav v Blaníku - Karel Veliký se svým vojskem v hoře Untersberg (nacházející se na severním okraji Alp a vysoké 1973 metrů) a Friedrich Barbarossa v hoře Kyřfřhäuser (v Duryňsku, 457 m). (Pozn. překl.)

dvanácti paladiny, z nichž jedním je Jidáš, který potom vše vyzradí. Vidíme tedy, že jasnozřivý pohled byl obrácen k vnější straně duchovního světa - nikoli jako dříve dovnitř, ale k vnější straně, k tomu, co se ukáže, když se člověk na duchy dívá zvenčí tak, jak se na ně dříve díval zevnitř.

U těch nej důležitějších věcí se nyní všechno, co se odehrávalo ve světě stínů, jevílo jako odlesk Kristovy události.

Od 4. do 13., 14. století tak vlastně žila v Evropě představa, že lidé, kteří zemřeli, poté co v životě vykonali něco důležitého, se ve svých posmrtných činech jeví tak, že je třeba pohlížet na ně jako na odlesk, jako na obraz Kristovy události. Lidé všude viděli pokračování Kristovy události, mohu-li to tak říci, jako stíny v povětrí. Kdyby lidé vyslovili to, co cítili, byli by řekli: Nad námi se dosud vznáší Kristův proud; Karel Veliký se do tohoto Kristova proudu začlenil a se svými paladiny vytvořil obraz Krista s jeho dvanácti apoštoly, v reálném duchovním světě pokračoval v Kristových činech. - Takové byly představy těchto lidí v takzvaném temném středověku.

Duchovní svět tehdy viděli zvenčí, jako by byl vytvořený podle smyslového světa, jako stínové obrazy smyslového světa, zatímco dříve, v dobách, jejichž doznívajícím odleskem byla stará teologie, byl duchovní svět nahlížen zevnitř. Zkrátka, rozdíl mezi tímto fyzickým světem a mezi duchovním světem je pouze pro intelektuální lidi takový, že mezi oběma existuje propast. V prvních staletích středověku tento rozdíl pro lidi takzvaného temného věku neexistoval. Mrtví zůstávali

s živými a zvláště vynikající, ctěné osobnosti v prvním období po své smrti, tedy poté, co se zrodily pro duchovní svět, absolvovali jaksi noviciát pro to, aby se staly svátými. Pro lidi tehdejší doby nebylo nic podivného mluvit o těchto živých mrtvých jako o reálných osobnostech, poté co se zrodily pro duchovní svět; jistý počet těchto lidí, kteří byli živými mrtvými, se stal, jestliže to byli lidé zvláště vyvolení, strážci svátého Grálu. Zvláště vyvolení živí mrtví byli ustanoveni za strážce svátého Grálu. A pověst o svátém Grálu nikdy úplně nepochopíme, nevíme-li, kdo vlastně byli strážci Grálu. Avšak říci, že pak ale strážci Grálu nebyli skuteční lidé, to by lidem tehdejší doby připadalo nanejvýš směšné. Byli by totiž řekli: Což si vy, stínové figury, jež chodíte po zemi, myslíte, že jste něco víc než ti, kdo zemřeli a nyní se shromažďují kolem Grálu? - Kdyby se tito figuranti tady na Zemi považovali za něco reálnějšího než živí mrtví, těm, kdo žili v oněch dobách, by to připadalo jako naprosto směšné.

Musíme se vcítit do duší tehdejší doby: takové to pro tyto duše bylo. A všechno, čím to mohlo být pro svět tím, že člověk měl povědomí o takové souvislosti s duchovním světem, se odehrávalo i v duších. Proto si říkaly: Lidé, kteří jsou zde na Zemi, byli jistě vytvořeni především ze své bezprostřednosti; něčím řádným se však dnešní člověk stane teprve tehdy, přijme-li to, co mu může dát některý z živých mrtvých. - Na fyzické lidi na Zemi se v jistém smyslu pohlíželo tak, jako kdyby vlastně byli jen schránou pro živé mrtvé v jejich vnějším působení. Jednou ze zvláštností těchto staletí bylo, že si člověk říkal: Chtějí-li tito živí mrtví tady na Zemi zařídit něco, k čemu jsou potřebné ruce, vstoupí do fyzicky žijícího člověka a zařídí to jeho prostřednictvím.

Ale nejen to. V tehdejší době byli dokonce Udě, kteří si řekli: Člověk nemůže udělat nic lepšího, než poskytnout schránu lidem, kterým se tady na Zemi dostávalo úcty a nyní jsou ve

světě živoucích mrtvých natolik významnými osobnostmi, že smí střežit Grál. A v tehdejší době mezi lidmi skutečně panoval názor, kdy si řekli: Tento člověk se věnoval, řekněme například labutímu řádu. Labutímu řádu se věnovali lidé, kteří chtěli, aby grálští rytíři mohli skrze něj působit tady ve fyzickém světě. A člověka, skrze něhož takový grálský rytíř působil tady ve fyzickém světě, nazývali labutí.

A nyní si vzpomeňte na pověst o Lohengrinovi. Vzpomeňte si, jak tato pověst vypráví o tom, že když Elsa z Brabantu byla ve velké tísní, objevila se labuť. Je to labuť, to znamená člen řádu labutích rytířů, je to labuť, která přijala jednoho z druhů z kruhu svátého Grálu, který se tu objevuje; nesmí být dotázán na své vlastní tajemství. A v tomto století, ale ještě i v následujících staletích, byli nejšťastnější například i takoví panovníci jako Jindřich Saský, který při svém tažení do Uher mohl mít tohoto labutího rytíře, Lohengrina, ve svém vojsku.

Bylo ovšem více takových rytířů, kteří se v podstatě považovali jen za vnější schránku těch, kdo ve vojsku bojovali ze světa za prahem smrti. Lidé chtěli být spojeni s mrtvými, věděli, že jsou s nimi spojeni. Jaký význam pro realitu měla tato pověst, která se dnes stala již něčím zcela abstraktním, si můžeme uvědomit jenom tehdy, vžijeme-li se do duševního uzpůsobení tehdejší doby. Toto pojetí, které pohlíželo především na fyzický svět, jak se z fyzického člověka pozvedá člověk duchovní, který pak patří k živoucím mrtvým, panovalo v duších tehdejší doby, bylo tím podstatným, co v duších žilo: člověka musíme znát nejprve na Zemi, pak můžeme vystoupit k jeho duchu.

Bylo tomu skutečně tak, že oproti staršímu názoru byla ta věc i ve vnějším populárním životě obrácená. Ve starých dobách lidé pohlíželi nejprve do duchovního světa. Co nejvíce se snažili vidět člověka jako duchovní bytost, dříve než sestoupil na Zemi; teprve potom, říkali si, můžeme pochopit,

čím je na Zemi. U těchto severských národů, poté co se smísily s římskou kulturou, se rozšířil názor: duchovnost pochopíme teprve tehdy, jestliže ji nejprve sledujeme ve fyzickém světě a ona se pak jako duchovnost pozvedne z fyzického světa. Bylo tomu opačně než dříve.

Odlesk tohoto názoru se nyní stává teologií středověku.

Staré teologie říkaly: Nejprve musí mít člověk ideje, nejprve musí poznat duchovní skutečnost. Pojem víry by pro tyto staré teologie byl něčím zcela absurdním, neboť člověk musel nejprve poznat duchovní svět, než mohl vůbec pomyslet na to, že pozná fyzický svět. Ten musel být nejprve osvětlen poznatky duchovního světa. Avšak teď, poté co lidé v širším světě začali vycházet z poznání fyzického světa, se i v teologii dospělo k tomuto smýšlení: musíme vycházet z poznání smyslového světa a ze smyslových věcí pak vyloupnout pojmy; nikoli brát pojmy z duchovního světa a přenášet je na smyslové věci, ale vyloupnout pojmy ze smyslových věcí.

A nyní si představte zanikající římský svět a potom to, co tu v tomto světě jako boj ještě přetrvávalo ze staré doby: že pojmy byly dosud prožívány v duchovním světě a přenášeny na smyslové věci. To pociťovali takoví lidé jako třeba Martianus Capella, jenž v 5. století napsal své pojednání *De nuptiis Philologiae et Mercurii*, v němž zápasí o to, aby přece jen hledal v duchovním světě, co se v idejích chce stávat stále abstraktnějším a abstraktnějším. Toto staré nazírání však zaniká, poněvadž římské spiknutí proti duchu v onom konsorciu, o němž jsem zde mluvil, vymýtilo všechno, co je bezprostředním lidským spojením s duchem.

Vidíme, jak se to pomalu rozplývá, jak staré nazírání končí. Staré nazírání, které ještě vědělo: Proniknu-li do duchovního světa, doprovázejí mě andělé. - Nebo když to byli Řekové, nazývali je „strážci“. Člověk, který vystupoval cestou ducha, věděl, že ho doprovázejí strážci.

To, co ve starých dobách bylo skutečnou duchovní bytostí, strážcem, bylo v dobách, kdy psal Capella, již gramatikou, prvním stupněm sedmidílných takzvaných svobodných umění. Ve starších dobách lidé věděli, že to, co žije v gramatice, co žije ve slovech a slovních spojeních, je něco, co pak vede dále vzhůru do imaginace. Věděli, že ve slovním spojení působí anděl, strážce.

Kdybychom taková ztvárnění hledali ve starších dobách, nikde bychom nenašli prázdnou definici. Je zajímavé, že Capella nelíčí gramatiku způsobem, jakým ji líčí pozdější renesance, nýbrž gramatika je u něj ještě skutečnou osobou, stejně tak je osobou rétorika jako druhý stupeň. Tady jsou již prázdnými alegoriemi, dříve však byly duchovně nazíranými bytostmi, které nejen něco učily, tak jak se například učí u Capelly, ale které byly tvořícími bytostmi, a přibližování se k duchu bylo pociťováno jako pronikání k tvořícím bytostem. Pak se z nich staly alegorie, stále však ještě aspoň alegorie. Gramatika, Rétorika, Dialektika jsou alespoň ještě dámy, i když už nejsou nijak urostlé, i když jsou už značně vyhublé. Jsou velmi vyzáblé a mají vlastně už jen, řekněme, kosti duchovního úsilí a kůži pojmů, alespoň jsou to však ještě úctyhodné dámy, které Capellu, tohoto nejstaršího spisovatele píšícího o sedmi svobodných uměních, nesou do duchovního světa. S těmito sedmi dámami se Capella postupně seznamuje; nejprve s dámou zvanou Gramatika, potom s dámou Rétorikou, s dámou Dialektikou, s dámou Aritmetikou, s dámou Geometrií, s dámou zvanou Hudba a konečně s vše převyšující nebeskou dámou Astrologií. Jsou to ještě veskrze dámy. Jak říkám, je jich sedm. Za sedmerým ženstvím jsme nesení výš⁴ - těmito slovy by Capella mohl uzavřít líčení své cesty k moudrosti. Pomyslete

⁴ *Das siebenfach Weibliche zieht uns hinan*; narážka na závěrečná slova Goethova Fausta: *Das Ewig-Weibliche zieht uns hin an* (ve Fischerově překladu Fausta jako *za věčným ženstvím jsme nesení výš*. (Pozn. překl.)

však jen na to, co se z toho stalo! Pomyslete na pozdější středověké klášterní Školy. Vůči gramatice a rétorice tady už při biflování nikdo nepočítával: Za věčným ženstvím jsme nesení výš! Skutečně tomu bylo tak, že z něčeho živého se nejprve stala alegorie a potom cosi intelektuálního.

Je to dlouhá cesta od bytosti povahy Múzy, která ještě působila u toho, kdo ve starých dobách hledal cestu od slova mluveného člověkem ke světovému Slovu, tak aby jím mohlo procházet, takže musel říci: „Zpívej mi, Múzo, o hněvu Achillea, syna Péleova...“, od této známosti s Múzou, jež člověka uvádí do duchovního světa, takže o hněvu Achillea, syna Péleova, již nezpívá on, nýbrž Múza, od tohoto stupně až ke stupni, kdy v římské kultuře promlouvala Rétorika samotná, a později ve smísení s kulturou přicházející ze severu; tady již začíná být všechno abstraktní, pojmové, intelektuální. Čím více však jdeme na východ a do starých dob, tím více nalézáme všechno v konkrétním duchovním životě. A tak tomu bylo veskrze tak, že starý teolog šel k duchovním bytostem, aby u nich získal své pojmy. Ty pak použil tady na tento svět. Avšak teolog, který již vyrostl z toho, co vzešlo ze splývání severských národů s římskou kulturou, řekl: Poznání musíme hledat zde ve smyslovém světě, potom získáme pojmy. - Do duchovního světa však již nebylo možné dospět.

Ono římské kolegium se nyní dobře postaralo o to, aby tady dole lidé sice lovili pojmy ve smyslovém světě, ale nedostali se za hranice tohoto smyslového světa. Dříve sice měli tento smyslový svět také, pojmy a ideje si však vyhledávali tady nahoře [přednášející kreslí] v duchovním světě a potom osvětlovali fyzický svět; nyní pojmy vysávali z fyzického světa. Příliš vysoko se nedostávali, dostávali se jen k interpretaci fyzického světa. Bylo tu však dědictví. Lidé se už nedostávali vzhůru cestou vlastního poznání, bylo tu však ještě dědictví. Bylo to ovšem zapsané nebo dochované v tradici, vtělené do dogmat

.

.

.

.

.

.....

a ustrnulé. To bylo tedy zde nahoře [nákres] a jeho uchovávání se stalo konfesí. Tady se uchovávalo to, co bylo možné říci o duchovním světě. Bylo to tady. A lidé víc a víc dospívali k vědomí: Musí zůstat nedotčeno, co bylo řečeno pro svět nahoře prostřednictvím nějakých zjevení, které již nelze ověřit. Avšak poznání musí zůstat tady dole; tady musí člověk přicházet ke všem svým pojmům.

A tak také postupně vzniklo dědictví toho, co ještě existovalo v prvních temných staletích středověku. Byla to přece jen ještě jiná doba, když v Evropě existovalo středověké atavistické jasnozření, kdy se například onen saský duchovní pocházející ze selského stavu (říkají, že to byl sedlák, ale *Heliand* sám ukazuje, že to byl duchovní pocházející ze selského stavu) prostě díval na lidi ve svém okolí a měl schopnost vidět, jak z nich ve smrti vystupuje jejich duchovně-duševní článek a stává se živoucí mrtvou lidskou bytostí. V *Heliandovi* pak v proudu vznášejícím se nad vším pozemským líčí to, co rozvinul jako nazírání Kristovy události.

Avšak to, co žije tady na Zemi, bylo víc a víc stahováno dolů do pouhé neživotnosti. Atavistické schopnosti ustávaly a lidé hledali pojmy již jen ve smyslovém světě. A jaký názor z toho vzešel? Vzešel z toho tento názor: O nadmyslový svět se ve svém poznání nemusíme nijak zvlášť starat. Je přece zachován ve spisech a v tradicích, stačí jen otevřít staré knihy, podívat se do starých tradic. O nadmyslovém světě tam je obsaženo vše, co má člověk vůbec vědět. Nyní nás také nebude mást, když v okruhu smyslového světa budeme pro poznání brát v úvahu jedině pojmy spočívající ve smyslovém světě samotném.

A tak víc a víc ožívalo vědomí: nadmyslový svět zůstává světem uchovávaným v tradicích; chceme-li bádát, musíme se držet smyslového světa. A takovým duchem, který zcela vězel v tomto vědomí, který pokračoval v tomto, abych tak řekl,

vylupování* pojmů ze smyslového světa, jak ho vidíme u onoho saského duchovního, který napsal *Helianda*, byl ještě v 19. století Jan Řehoř Mendel. Co bych se, co se týče dědičnosti, staral o něco, co bylo vyvádáno ve starých dobách! To přece stojí ve Starém zákonu. Je třeba podívat se dolů na smyslový svět, jak se spolu míchají červené a bílé hrachy, jak z toho zase vzniknou červené a bílé a strakaté hrachy atd. Člověk se tu může stát obrovským přírodovědcem, aniž by se dostal do jakékoli disharmonie s tím, co lze říci o nadsmyslovém světě, neboť to zůstane zcela nedotčeno.

A tak právě tato moderní teologie, když se ze staré teologie přetvořila v to, co jsem zde popsal, hnala lidi k tomu, aby přírodu zkoumali způsobem, jakým ji zkoumá například Řehoř Mendel coby pravý katolický kněz.

A co nastává? Poté co přírodovědci, pěstující bezpodmínečnou vědu, pohlíželi nějaký čas na Řehoře Mendela s despektem, jmenují ho dodatečně (není to výraz těchto lidí, nicméně to tak můžeme označit) svým svátým podle svého způsobu, když ho ve všech akademiích nazývají velkým přírodovědcem. Má to ovšem svou vnitřní souvislost. Přírodní věda současnosti je možná jen díky tomu, že je uzpůsobena tak, že právě člověka, který vychází naprosto ze stanoviska středověké teologie, považuje za rozhodujícího přírodovědce. Současná přírodní věda je veskrze pokračováním nejvlastnějšího jádra scholastické teologie; to ostatní je něčím, co tato teologie vleče s sebou; přírodní věda je až do současnosti skutečným pokračováním scholastické doby.

A proto je zcela v pořádku, je-li Jan Řehoř Mendel dodatečně uznáván jako velký přírodovědec; on jím také je, ale v dobrém katolickém smyslu. U něj mělo smysl, že hleděl pouze na hrachy, které se spolu míchají, protože podle katolického principu je tady všechno nadsmyslové prostě zahrnuto

* V něm. orig. *Herausschälen*, tzn. vylupování ve smyslu loupat, nikoli loupit.
(Pozn. překl.)

v tradici a v knihách; u přírodovědců to nemá žádný smysl, ani ten nejmenší, nanejvýš zůstane-li člověk stát u „ignorabimus“⁵ a oddá se agnosticismu.

To je základní rozpor naší současnosti. To je to, čeho si musíme všimnout. Když tyto věci nevezmeme v úvahu, neporozumíme tomu, odkud pochází všechna možná nejasnost, odkud se bere ona rozporuplnost současného dění. Avšak pohodlnost panující v současnosti lidem nedovolí, aby tyto věci pochopili.

Jen si představte, že to, co se dnes říká o světových událostech, se stane dějinami - že naše potomstvo dostane tyto dějiny! Myslíte si, že budou mít mnoho pravdy? Zcela jistě ne! Pro nás však byly dějiny vytvořeny právě takto. Historické loutky, které jsou popisované v obvyklých dějinách, vůbec neodrážejí to, co se ve vývoji lidstva skutečně událo. V dnešní době jsme ale dospěli do bodu, kdy je naléhavou nutností, aby se lidé naučili poznávat, co je skutečným děním. Nestačí, že všechny ty báje o Attilovi a Karlovi Velikém a Ludvíku Zbožném (tady už začínají být dějiny vybájené), že všechny ty věci, jak se to dnes dělá, se zaznamenávají v dějinách. Tady se přehlíží to nejdůležitější. Co dělá současnost srozumitelnou, co potřebujeme, jsou duševní dějiny. Do vyvíjejících se lidských duší musí dopadnout světlo anthroposofické duchovní vědy.

Tím, že jsme se odnaučili vidět ducha, už nemáme ani dějiny. A každý cítící člověk si vlastně musí říci: U Martiana Capelly se ze starých vůdců a strážců, kteří uváděli do duchovního světa, stali vskutku hubené, vyzáblé dámy; ale to, s čím se dnes seznamujeme jako s Jindřichem L, Ottou L, Ottou II., Jindřichem II. atd., tak jak je to zaznamenáno v dějinách, to jsou v podstatě historické loutky, vytvořené po vzoru těch,

⁵ Patrně narážka na výrok německého lékaře a fyziológa Emila du Bois-Reymonda (1818-1896) „Ignoramus et ignorabimus“, tj. „Neznáme a nepoznáme“, jako výraz krajního agnosticismu. (Pozn. překl.)

které dopadly jako vyzáblé dámy Gramatika, Rétorika, Dialektika atd. Vždyť ani na osobnostech, podávaných v dějepise jedna za druhou, toho není o nic víc „prorostlého“!

Na tyto věci se musíme dívat tak, jaké opravdu jsou. A vlastně by současní lidé museli přímo prahnout po tom, že se na věci budou dívat tak, jaké opravdu jsou. Proto je skutečně povinností, kdykoli je to možné, ukazovat tyto věci v pravém světle - a v pravém světle mohou být ukazovány v Anthroposofické společnosti. - Doufám, že alespoň ona v budoucnu процitne!

Dornach, 23. července 1922

Rudolf Steiner